

BÖLGE ADLİYE MAHKEMELERİNİN TUTUKLAMA KARARI VERME YETKİSİ

To be Handled of Make an Arrest Warrant Dispute in Regional Courts of Justice

Uğur AŞKIN*

Özet

İstinaf, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda ilk derece mahkemesi hükümlerine karşı kabul edilmiş olağan bir kanun yoludur. Burada, ilk derece mahkemesi hükmünün hem hukuki hem de maddi açıdan denetlenmesine imkân tanınması sebebiyle, hukuk sistemi içerisinde önemli bir ihtiyaca cevap verilmektedir.

Temyiz incelemesinden farklı olarak istinafta bölge adliye mahkemeleri, ilk derece mahkemesinin yaptığı işlemleri yapmaya kural olarak yetkilidir. Bu nedenle bölge adliye mahkemeleri, ilk derece mahkemesi gibi delil toplayabileceği için tutuklamayı gerektiren nedenlere ilişkin emarelere sonradan ulaşabilir. Dolayısıyla ilk derece mahkemesinde tutuklama kararı verilmemesine rağmen, istinaf incelemesinde şartların oluşmasıyla tutuklama kararı verilebilir.

Doktrinde tartışmalı olmakla birlikte AİHM ve Yargıtay içtihatlarında, istinafta tutukluluk halinin devamına karar verildiğinde azami tutukluluk sürelerinin dikkate alınmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu sürelerin ilk derece mahkemesinin gerekçeli kararını açıklamasına kadar geçerli olduğu savunulmaktadır. Kanunda yer almamasına rağmen hükme bağlı tutukluluk olarak adlandırılan bu uygulamanın kişi hak ve özgürlükleriyle bağdaştığı kabul edilemez.

Bu çalışmada önemli bir koruma tedbiri olan tutuklamanın istinafta bölge adliye mahkemeleri tarafından hangi aşamada verilebileceği, şartları, azami süresi, sona erme halleri ve bu kararlara karşı başvurulabilecek kanun yolları ayrıntılı olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: istinaf, bölge adliye mahkemesi, tutuklama, tutukluluk süreleri.

Abstract

Appeal is an ordinary legal remedy enacted to the judgments of the first instance court in the Criminal Procedure Code numbered 5271. The remedy responds to an important need in the legal system by virtue of enabling the judgments of the first instance court to be audited both legally and financially.

Unlike appellate review, regional courts of justice on appeal are authorized as a rule to take the actions taken by the court of first instance. Therefore, it is possible that regional courts of justice reach afterwards indications associated with reasons requiring arrest because the regional courts of appeal are capable of collecting evidence in just the

Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir.

* Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, ugur.askin@inonu.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-3842-8745>

same way as a court of first instance. Therefore, an arrest warrant is likely to be issued in company with meeting the conditions of the appeal examination, although an arrest warrant is not be issued in the court of first instance .

In addition to controversial in doctrine, in the case law of the EHRC (European Human Right Court) and the supreme court is emphasized that the maximum periods of detention should not be taken into account, when it is decided continuation of detention on appeal. It is defended that these periods are valid until the first instance court announces its reasoned decision. The adhibition called adjudicatory detention is unacceptable to be compatible with individual rights and freedoms.

This study will examine at what stage detention which is an important protection measure should be issued, detention conditions, maximum duration, termination circumstances, and what legal remedies against these decisions are in detail.

Keywords: appeal, regional courts of justice, detention, detention times.

GİRİŞ

Kanun yolu, yargılama makamlarınca verilen bir kararın hukuka aykırı olduğu iddiası ile çıkan uyuşmazlığın çözülmek üzere başka bir yargılama merci tarafından denetlenmesini sağlayan hukuki çaredir¹.

İlk derece yargı mercilerince verilen kararların, bölge adliye mahkemelerinde maddî olayın tespiti ve hukuka uygunluk yönlerinden, Yargıtay'da ise sadece hukuka uygunluk açısından incelenmesini; Yargıtay'ın, bir içtihat mahkemesi olarak işlevini sürdürebilmesini sağlamak amacıyla 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun ile birlikte, bölge adliye mahkemelerinin teşkilatlanması düzenlenmiş² ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile istinaf kanun yolu getirilmiştir.

¹ Urs Konrad Kindhäuser, *Strafprozessrecht*, (2. Auflage, 2015), § 28, N. 1; Meyer and Goßner, *Reform des Rechtsmittelsystems in Strafsachen* (StV 1997), 212; Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (9. Baskı, Seçkin 2021), 885; Cumhuriyet Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, (11. Baskı, Seçkin 2021), 245; Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin F. Saygılar Kırt, Özdem Özyayın, Esra Alan Akcan, Efser Erden Tütüncü, Derya Altınok Villemin ve Mehmet Can Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, (15. Baskı, Seçkin 2021), 661; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (14. Baskı, Seçkin 2021), 702; Ahmet Gökçen, Murat Balci, Mehmet Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (5. Baskı, Adalet 2021), 649; Ali Rıza Çınar, *Ceza Yargılamasında Temyiz Yolu*, (1. Baskı, Turhan 2006), 11; Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (13. Baskı, Savaş 2014), 319; Mustafa Ruhan Erdem ve Candide Şentürk, *Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları*, (1. Baskı, Seçkin 2018), 17; Cengiz Ünsal, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, (2. Baskı, Seçkin 2016), 29.

² Bölge adliye mahkemeleri, başkanlık, başkanlar kurulu, daireler, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı, bölge adliye mahkemesi adalet komisyonu ve müdürlüklerden oluşur (5235 sayılı Kanun m. 26). Daireler ise, kendi içerisinde hukuk ve ceza daireleri olmak üzere ikiye ayrılır. Her bölge adliye mahkemesinde en az üç hukuk ve en az iki ceza dairesi bulunur. Gerekli hâllerde dairelerin sayısı, Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca artırılıp azaltılabilir. Dairelerde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur (5235 sayılı Kanun m. 29).

Tutuklama ise, suç işlendiğine ilişkin kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin varlığı halinde, şüpheli veya sanığın kaçmasını ya da delilleri karartmasını önlemek amacıyla kişi özgürlüğünün hakim kararıyla hükümden önce kısıtlanmasıdır³.

5271 sayılı CMK m. 100’de düzenlenen tutuklama koruma tedbirine karar verilebilmesi için somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesi ve tutuklama nedenlerinden birinin bulunması gerekir⁴. Yargılama sonucunda şüpheli veya sanığın mahkûmiyeti kuvvetle muhtemel olması halinde, kuvvetli suç şüphesinden bahsedilir. Tutuklama nedenleri ise kaçma ve delilleri karartma şüphesidir. Ayrıca işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde tutuklama kararı verilemez (CMK m. 100/1).

Tutuklama için somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesiyle birlikte tutuklama nedenlerinin varlığı gerekir. Ancak CMK m. 100/3’te katalog olarak sayılan suçların işlenmesiyle tutuklama nedenlerinin gerçekleştiği kabul edilir. Ancak bu suçlarda dahi tutuklama kararı verilebilmesi için somut delillere dayanan kuvvetli suç şüphesinin bulunması gerekir. Bölge adliye mahkemelerinin tutuklama kararı verebilmesi için kaçma ve delilleri karartma tehlikesi olan tutuklama nedenlerinin varlığı yeterlidir. Bu aşamada ilk derece mahkemesi tarafından verilen bir karar bulunduğundan kuvvetli suç şüphesi yerini kesinliğe bırakır⁵. Nitekim bölge adliye mahkemeleri tutuklamaya ilişkin

³ Gaby Münchafffen and Norbert Gatzweiler, *Das Recht der Untersuchungshaft*, (2. Auflage, C.H. Beck 2002), 1-2; Rachel A. Harmon, “Why Arrest.” Michigan Law Review, vol. 115, no. 3, December 2016, 364. HeinOnline, 312-313; Nurullah Kunter, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, (18. Baskı, Beta 2010), 918- 919; Bahri Öztürk, Behiye Eker Kazancı ve Sesim Soyer Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, (4. Baskı, Seçkin 2021), 73; Cumhuriyet Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, (12. Baskı, Seçkin 2021), 289; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 243; Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 410.

⁴ Doktrinde tutuklamaya karar verilebilmesi için bazı ek şartların aranması gerektiği savunulmuştur. Bunlar; şüpheli veya sanığın huzurda bulunması, adli kontrol tedbirlerine karar verilememesi, güvence ya da teminat belgesi verilmemiş olması, muhakeme şartlarının gerçekleşmesi ve tutuklama yasağının bulunmamasıdır. Bkz. Feridun Yenisey ve Salih Oktar, “İnsan Hakları Açısından Yakalama ve Tutuklama”, (2019) C. 21 (Özel sayı) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan, 3138; Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (13. Baskı, Beta 2016), 388; Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, (12. Bası, Seçkin 2008), 560; Faruk Turhan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (1. Baskı, Asil 2006), 220; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok VILLEMIN ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 467.

⁵ Mahmut Koca, Ali Kemal Yıldız, Selman Dursun, Neslihan Göktürk, Serdar Talas, Abdullah Batuhan Baytaç ve Serhat Mahmutoğlu, İstinaf ve Bireysel Başvuru Türkiye Raporu, (Editör: Adem Sözüer), İstinaf Kanun Yolu ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu Konferansı, 2-3 Haziran 2017, s. 109-110; Seydi Kaymaz, Ceza Muhakemesinde İstinaf, (2. Baskı, Seçkin 2020), 205.

kararlarında yalnızca tutuklama nedenlerine ilişkin değerlendirme yapıp, suç şüphesini ele almamaktadır⁶.

Bölge adliye mahkemeleri istinaf incelemesinde tutuklama şartlarının bulunmadığı gerekçesiyle salıvermeye karar verebileceği gibi, bu şartların gerçekleşmesiyle tutuklamaya ya da tutukluluğun devamına karar verebilir. Diğer bir ifadeyle ilk derece yargılamasında tutukluluk şartları oluşmamasına rağmen, istinafta yeni delillerin elde edilmesiyle tutuklama kararı verilebilir.

I. BÖLGE ADLİYE MAHKEMELERİNDE ÖN İNCELEME VE KOVUŞTURMA

Bölge adliye mahkemelerinde yargılamayı daha hızlı ve sağlıklı sürdürmek için iki aşamalı inceleme yapılmaktadır. Bu incelemelerin ilk aşamasında ön inceleme, ikinci aşamasında ise dosya üzerinden esastan inceleme yapılır⁷. Bu incelemelerin ne kadar sürede yapılacağına ilişkin kanunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak bunun adil yargılanma hakkını ihlal etmeyecek şekilde makul sürede tamamlanması gerekir.

Ön inceleme aşamasında CMK m. 279’da belirtilen yetki ve başvuru şartlarına ilişkin hususların dışında herhangi bir inceleme yapılamaz. Dolayısıyla bu aşamada herhangi bir usuli işlem yapılamayacağı gibi tarafların yeni delil ileri sürebilmesi de mümkün değildir⁸. Nihayetinde ön incelemede bölge adliye mahkemelerinin salıverme ya da tutuklama kararı verebilmesi mümkün değildir⁹.

⁶ Adana Bölge Adliye Mahkemesi 2’nci Ceza Dairesinin 17.05.2018 tarihli ve 2018/1069 E., 2018/1104 K. sayılı kararı; “*Sanığın üzerine atılı suçun vasıf ve mahiyeti, almış olduğu ceza süresi gözetildiğinde böyle bir ceza tehdidi karşısında kaçma şüphesinin bulunması, sürdürülen tutuklama tedbirinin orantılı olup tutuklama koşullarında bir değişiklik olmaması ve yargılamaya konu suçun CMK’nın 100/3 maddesinde yer alan katalog suçlardan olması nedeniyle adli kontrol hükümlerinin uygulanmasının yetersiz kalacağı anlaşıldığından CMK’nın 104/3, 105/1-son maddeleri uyarınca sanık ve sanık müdafileri tarafından sapılan sanığın tahliye taleplerinin ayrı ayrı reddine, CMK’nın 108/3 maddesi gereğince sanığın tutukluluk halinin devamına...*”

⁷ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 931; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 269; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 740- 741; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 725; Ünsal, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, 280.

⁸ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 931; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 269; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 740; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 725; Ünsal, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, 283-284.

⁹ Bölge adliye mahkemelerinde yalnızca duruşma açılarak kovuşturmayla başlandığında tutuklama kararı verilebilir. Dolayısıyla bu mahkemelerin ön inceleme aşamasında tutuklama kararı verebilmesi mümkün değildir. Bkz. Fatih Birtek, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, (1. Baskı, Adalet 2019), 259.

Bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesi ön inceleme sonucunda dava dosyası hakkında yetkisizlik veya istinaf başvurusunun reddine karar vermezse, dosyanın delilleriyle birlikte esastan incelemesine geçilir¹⁰. Diğer bir ifadeyle, bölge adliye mahkemesince ön inceleme aşaması tamamlandıktan sonra doğrudan duruşma evresine geçilmeyip, dosya üzerinden esasa ilişkin bir inceleme yapılır¹¹.

İlgili ceza dairesi söz konusu esasa ilişkin incelemesini dosya üzerinden kurul olarak yapar. Ancak ilk derece mahkemesinin gönderdiği dosyaları başkan, üyeler arasında paylaşılabilir¹².

Bölge adliye mahkemesinde esasa ilişkin inceleme, öncelikle dosya ve dosyayla birlikte sunulmuş olan deliller üzerinde yapılır (CMK m. 280/1). Ancak daire dosya üzerinden esasa ilişkin incelemesini yalnızca hukukilik kapsamında yapmaz. Çünkü temyizden farklı olarak istinafta, ilk derece mahkemesinin kararındaki usule ve maddi olaya ilişkin hususlar denetlenir¹³.

İlgili ceza dairesinin dosya hakkındaki esastan incelemesinin istinaf isteminde belirtilen sebeplerle sınırlı olacağına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır¹⁴. Ancak bölge adliye mahkemesinin maddi olay açısından yapacağı inceleme, tüm soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yeniden tekrarlanması anlamına gelmeyip, yalnızca tartışmalı olan delillerin yeniden incelenmesi ile sınırlıdır¹⁵.

¹⁰ 5271 sayılı Kanun Gerekçesi; http://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmad-deleri?_adf.ctrl-state=osi4j9fwf_19&pkanunlarno=23594&pkanunnumarasi=5271, e.t: 27.01.2021.

¹¹ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 931; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 269; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 741; Osman Yaşar, *Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu*, (1. Baskı, Seçkin 2011), C.3, 3966.

¹² Ali Rıza Çınar, *Türk ve Alman Ceza Yargılama Hukukunda İstinaf*, (1. Baskı, Adalet 2010), 133; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 931; Ceza Muhakemesinde İstinaf El Kitabı, Türkiye Cumhuriyeti'nde İstinaf Mahkemelerinin Kuruluşunun Desteklenmesi Projesi, (Adalet Bakanlığı 2007), 142.

¹³ Roxin and Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, (27. Auflage, C.H. Beck 2012), § 53 N. 1; Schroeder and Verrel, *Strafprozessrecht*, (7. Auflage, C.H. Beck 2017), § 34 N. 298; Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, (13. Bası, Seçkin 2016), 490; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 915; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 263; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 741; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 696; Turhan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 409; Yaşar, 3.Cilt, 3967; Çınar, *Türk ve Alman Ceza Yargılama Hukukunda İstinaf*, 133; Ali Parlar ve Orhan Sekmen, *Ceza ve Hukuk Muhakemesinde İstinaf ve Temyiz*, (1. Baskı, Bilge 2016), 124.

¹⁴ Çınar, *Türk ve Alman Ceza Yargılama Hukukunda İstinaf*, 134; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 741.

¹⁵ Yusuf Solmaz Balo, "Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen İstinafin Değerleri ve Bunların Sağlanabilirlik Koşulları", (2016) S. 7, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 217.

II. BÖLGE ADLİYE MAHKEMELERİNDE DOSYA ÜZERİNDEN ESASTAN İNCELEME SONUCUNDA SANIĞIN TUTUKLULUK HALİNE İLİŞKİN KARAR VERİLMESİ

Görevli ceza dairesi dosya ve dosyayla birlikte sunulmuş olan deliller kapsamında esasa ilişkin inceleme sonucunda üç tür karar verebilir. Bunlar; istinaf başvurusunun esastan reddine, hükmün bozulmasına, davanın yeniden görülmesine ve duruşma işlemlerinin başlamasına ilişkin kararlardır¹⁶.

Dosya üzerinden esasa ilişkin inceleme sonucunda istinaf başvurusunun esastan reddine veya hükmün bozulmasına karar verilecek ise, tutuklu bulunan sanık hakkındaki salıverilme talepleri hakkında da karar verilmelidir. Nitekim CMK m. 104/3'te bu husus; *“dosya bölge adliye mahkemesine veya Yargıtay’a geldiğinde salıverilme istemi hakkındaki karar, bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay ilgili dairesi veya Yargıtay Ceza Genel Kurulunca dosya üzerinde yapılacak incelemeden sonra verilir; bu karar re’sen de verilebilir”* şeklinde düzenlenmiştir.

Davanın yeniden görülmesine ve duruşma hazırlığı işlemlerinin başlanmasına karar verilirse, duruşma hazırlığında da salıverme talebi hakkında karar verilebilir¹⁷. Zira CMK m. 280/1-c’de düzenlendiği üzere; görevli ceza dairesi ön inceleme sonucunda istinaf başvurusunu reddetmemiş ve dosya üzerinden yaptığı esastan incelemede de red veya bozma kararı vermemişse, gerekli tedbirleri aldıktan sonra davanın yeniden görülmesine¹⁸ ve duruşma hazırlığı işlemlerine başlanmasına karar verir.

¹⁶ Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (5. Baskı, Yetkin 2014), 544; Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (12. Baskı, Adalet 2017), 468; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 932- 933; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 269; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 741; Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 347; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 727; Caner Yenidünya ve Zafer İçer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (1. Baskı, Adalet 2016), 800; Yaşar, 3.Cilt, 3967; Hakan Karakehya, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (2.Cilt, Savaş 2015), 175; Turhan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 409; Parlar ve Sekmen, *Ceza ve Hukuk Muhakemesinde İstinaf ve Temyiz*, 110; Kubilay İnan, *Ceza Yargılamasında Yasa Yolları*, (1. Baskı, Seçkin 2006), 114.

¹⁷ Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 682; Mustafa Artuç ve Mehmet Tevfik Elmas, *Ceza Muhakemesinde Duruşma Yönetimi ve İstinaf*, (1. Baskı, Adalet 2017), 537; Parlar ve Sekmen, *Ceza ve Hukuk Muhakemesinde İstinaf ve Temyiz*, 125.

¹⁸ Doktrinde Yenisey, davanın yeniden görülmesini ıslah olarak adlandırmaktadır Zira istinafta yeni bir olay yargılaması yapılır ve ilk derece mahkemesi kararında hata tespit edilirse, esas mahkemesi tarafından verilmiş olan ilk hüküm ıslah edilir. İstinaf yargılaması yapan mahkeme, hatayı tespit ettikten sonra esas hakkındaki kararı da verir (Feridun Yenisey, “İstinaf”, (2000) S. 2, Adalet Dergisi, 176.

Kanunun madde gerekçesinde “gerekli tedbirler” kavramına tutuklama ya da adli kontrol kararı verilmesi örnek olarak gösterilmiştir¹⁹. Bu nedenle bölge adliye mahkemelerinde esasa ilişkin inceleme sonucunda tutuklama veya adli kontrol gibi koruma tedbirlerine karar verildikten sonra davanın yeniden görülmesi amacıyla duruşma hazırlığına ilişkin işlemlere başlanır²⁰.

III. BÖLGE ADLİYE MAHKEMELERİNDE DURUŞMA EVRESİNDE TUTUKLAMA KARARI VERİLMESİ

Bölge adliye mahkemesinde dosya üzerinden yapılan esastan inceleme sonucunda davanın yeniden görülmesine ve duruşma işlemlerine başlanmasına karar verilmesiyle birlikte inceleme aşaması sona ererek duruşma evresine geçilir²¹.

İstinafta, ilk derece mahkemesine konu olan dava ikinci kez ele alındığı için duruşma hazırlığına ilişkin kuralların büyük çoğunluğu ilk derece mahkemesindeki kurallarla aynıdır²². Zira CMK’nın 282’nci maddesinin 1’inci fıkrası; “*duruşma açıldığında aşağıda gösterilen istisnalar dışında bu Kanunun duruşma hazırlığı, duruşma ve karara ilişkin hükümleri uygulanır*” şeklindedir. Dolayısıyla ilk derece mahkemelerinin duruşma hazırlığına ilişkin işlemlerini düzenleyen CMK’nın 175 ila 181’nci maddelerindeki; iddianamenin kabulü ve duruşma hazırlığı (m. 175), iddianamenin sanığa tebliği ve sanığın çağırılması (m. 176), sanığın savunma delillerini toplanması istemi (m. 177), çağırılması reddedilen tanığın ve uzman kişinin doğrudan mahkemeye getirilmesi (m. 178), çağırılan tanıkların ad ve adreslerinin sanığa ve Cumhuriyet savcısına

¹⁹ Doktrinde karşı görüş olarak; ceza muhakemesi hukukunda koruma tedbirleri açısından kıyas yasağı söz konusudur. Dolayısıyla CMK m. 104/3’teki Yargıtay ve BAM’a tanınan tutuklu sanığın salıverilmesi yetkisi, kıyas yapılarak bu mercilerin tutuklamaya da karar verebileceği şeklinde genişletilemez. Bkz. Birtek, *istinaf*, 259.

²⁰ Kaymaz, *istinaf*, 117.

²¹ Cumhur Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku Gazi Şerhi*, (1. Baskı, Seçkin 2005), 864; Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 935; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 272; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 744; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 734.

²² Nurullah Kunter, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (9. Bası, İstanbul Üniversitesi 1989), 1043; Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, 491; Mustafa Ruhan Erdem, *Ceza Muhakemesinde Yeni Bir Denetim Muhakemesi Yolu Olarak İstinaf*, (1. Baskı, Seçkin 2010), 137; Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku Gazi Şerhi*, 864; Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 936; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 272; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 744; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 734; Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 346; Turhan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 410; Yaşar, 3.Cilt, s. 3969; Karakehya, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, C. 2, 176.

bildirilmesi (m. 179), tanık ve bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmeleri (m. 180), ve son olarak tanık ve bilirkişinin dinleneceği günün bildirilmesine (m. 181) ilişkin kurallar istinafta da geçerlidir²³.

Duruşma hazırlığı aşamasında bölge adliye mahkemesi başkanının veya görevlendireceği üyenin gerekli çağrılar ve duruşmaya ilişkin hazırlıkları tamamlamalarıyla birlikte duruşma evresine geçilir.

İstinafta, ilk derece mahkemesindeki genel kurallar uygulandığı için bölge adliye mahkemelerinin gerekli şartların sağlanması halinde, kural olarak koruma tedbirlerine başvurabilmeleri mümkündür²⁴. Bu nedenle bölge adliye mahkemeleri duruşma evresinde tutuklama, adli kontrol ya da tahliye kararlarını verebilir²⁵.

İstinafta bölge adliye mahkemelerinin koruma tedbirlerine karar verebilmeleri her ne kadar mümkün olsa da tutuklama kararı verebilmeleri doktrinde tartışmalıdır.

Bir görüşe göre, temyiz incelemesinde ek delil sunarak bunların tartışılması mümkün olmadığı için Yargıtay tutuklama kararı veremez ancak kararı bozması halinde salıvermeye karar verebilir²⁶. Buna karşılık istinaf incelemesinde ilk derece mahkemesinde tartışılmamış bilgi ve belgelerin tartışılması ve ek delil sunulması mümkün olduğu için, bölge adliye mahkemelerinin tutuklama kararı verebilmesi mümkündür²⁷.

²³ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 936; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 273; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 744; Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 349; Z. Özen İnci, *Bir Koruma Tedbiri Türü Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, (3. Baskı, Seçkin 2014), 147; Ünsal, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, 295 vd.

²⁴ İstinaf kanun yolunda tutuklama kararı verme yetkisi kovuşturma evresindeki kurallara tabidir. Yargıtay ise, sadece bozma kararıyla birlikte salıvermeyi sağlar. Bkz. Kunter, Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 937.

²⁵ Muharrem Özen, “Türk Ceza Muhakemesinde İstinaf”, (2016) C. 65 (S. 4), AÜHFD, 2375; Öztürk ve Erdem, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi*, 859.

²⁶ Nitekim bozma halinde salıverme kararı verilebileceğine ilişkin Yargıtay’ın 2015 tarihli kararında; “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın itirazı bu itibarla yerinde görülmemiş olduğundan hükümlerin bu sebeplerden dolayı 5320 sayılı Yasanın 8/1. maddesi uyarınca uygulanması gereken 1412 sayılı CMUK’un 321. maddesi gereğince (bozulmasına), bozma nedenine göre 5271 sayılı cmk’nın 104/3. madde ve fıkrası uyarınca sanık h... k...’un tahliyesine, başka suçtan tutuklu ya da hükümlü olmaması halinde derhal salıverilmesi için Rize Cumhuriyet Başsavcılığı’na yazı yazılmasına...” (Yarg. 8. C.D., 2015/14794 E., 2015/25561 K., 10.12.2015 T.).

²⁷ Feridun Yenisey, *Duruşma ve Kanun Yolları*, (1. Baskı, Beta 1990), 179; Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 385; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özyayın, Alan Akcan, Tüttüncü, Altınok Villemin ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 475; Gökcen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 420; Erdem ve Şentürk, *Kanun Yolları*, 168; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, s. 87; Özen, “Türk Ceza Muhakemesinde İstinaf”, 2349;

Diğer bir görüşe göre ise, CMK m. 104/3 uyarınca Yargıtay'ın veya bölge adliye mahkemesinin ilgili ceza dairesi, dosya üzerinden yapacağı inceleme sonrasında tutuklu sanığın salıverilmesine re'sen veya talep üzerine karar verebilir. Ancak Yargıtay'ın ve bölge adliye mahkemelerinin tutuklama kararı verebilmesi mümkün değildir. Zira kanun koyucu bu mercilere tutuklama kararı verebilme yetkisini tanımak isteseydi, CMK m. 104/3'de salıverme yetkisini açıkça düzenlediği gibi, bu yetkiyi de düzenlerdi²⁸.

Kanaatimizce bölge adliye mahkemeleri ceza dairelerinin tutuklama kararı verebilmesi mümkündür. Zira istinafta bölge adliye mahkemesi, ilk derece mahkemesinin yaptığı tüm işlemleri kural olarak yapmaya yetkilidir. Burada istinaf merci, ilk derece mahkemesi gibi delil toplayabileceği için tutuklama nedenleri sonradan da oluşabilir. Dolayısıyla ilk derece yargılamasında tutuklama kararı verilmemesine rağmen, istinaf aşamasında şartların oluşmasıyla tutuklama kararı verilebilir.

İfade etmek gerekir ki, CMK'nın 100'üncü maddesinde düzenlenen tutuklama koruma tedbirine ilişkin kurallar, genel hüküm mahiyetinde olup yalnızca ilk derece yargılamalarında değil, istinaf kanun yolunda da geçerlidir. Ayrıca bölge adliye mahkemeleri hukukilik denetiminin yanı sıra maddi olaya ilişkin incelemelerde de bulunduğu için olay mahkemesi işlevi görür. Zira temyizden farklı olarak istinaf kanun yolunda, yeni vakıa ve deliller ileri sürülebildiği gibi maddi olayın tespitine ilişkin incelemelerde de bulunulur. Bu nedenle ilk derece mahkemesinin maddi olaya ilişkin tespitlerinin denetimi neticesinde bölge adliye mahkemelerinde tutuklama kararı verilebilir. Ayrıca istinafa konu olan bir yargılamada ilk derece mahkemesi tutuklama sebeplerinin varlığına rağmen hukuki bir hata sonucunda tutuklama kararı vermeyebilir. Bölge adliye mahkemelerinde, ilk derece mahkemelerinin kararlarındaki hukuki ve maddi hataların düzeltilmesi amaçlandığı için, ilk derece mahkemelerinin tutuklama kararına ilişkin yaptığı hatalar da bu aşamada düzeltilebilmelidir.

Nitekim Çorlu 2'nci Ağır Ceza Mahkemesinin 2016/64 E., 2016/342 K. sayılı kararına konu olan olayda; Saat 01:00 sıralarında maktulün tanıklar M.B ve İ.B'nin içinde bulunduğu araçla seyir halindeyken sanık R.D'nin evinin önünde indiği, maktul inerken olay tanıklarına "beni biraz bekleyin geleceğim" diyerek G.D ile bir şeyler konuşacağını söylediği, evden silah sesi gelmesi üzerine sanık G.D'nin elinde bir silahla evden uzaklaştığının görüldüğü, otopsi raporuna göre 9 adet ateşli silah yaralanması olduğu, maktulün ateşli silah

İnci, *Bir Koruma Tedbiri Türü Olarak Tutuklama*, 147; Ünsal, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, 56-57; Özlem Ögütçü, *Cezai ve Hukuki Boyutlarıyla Tutuklama*, (1. Baskı, Seçkin 2019), 46; Kaymaz, *istinaf*, 204; Ceza Muhakemesinde İstinaf El Kitabı, 61.

²⁸ Artuç/Elmas, s. 537; Parlar/Sekmen, s. 126.

yaralanmasına bağlı iç kanama sonucu öldüğü belirlenmiştir. Söz konusu olaya ilişkin yapılan yargılamada, Çorlu 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi sanık G.D'nin tutuksuz yargılanmasına karar vermiştir. Çorlu 2'nci Ağır Ceza Mahkemesinin 2016/64 E., 20016/342 K. sayılı kararına ilişkin İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 1'inci Ceza Dairesine yapılan istinaf başvurusunda; İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 1'inci Ceza Dairesinin 2017/164 E. dosya numaralı 22.05.2017 tarihli kararı; *“Sanık R.D ile A.D üzerine atılı suçu işlediğine dair kuvvetli suç şüphesinin mevcut olduğu, suçun CMK'nın 100/3-a maddesinde öngörülen katalog suçlardan olması nedeniyle tutuklama nedenlerinin var olduğu, tutuklama tarihine göre tutukluluk durumunun ölçülü bulunduğu, suçu için yasada öngörülen cezanın süresi, dikkate alındığında tahliyesi halinde kaçacağına dair şüphenin devam ettiği dikkate alınarak sanığın TUTUKLULUK HALİNİN DEVAMINA, sanık G.D'ye isnat edilen suçun önemi delil durumu ve suçun CMK 100/3-a maddesinde öngörülen suçlardan olması ayrıca tanıklar İ.B, Ş.A ve M.B'nin ifadeleri dikkate alınarak sanık G.D'nin CMK'nın 100/3-a maddesi gereğince TUTUKLANMASINA...”* şeklindedir.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 1'inci Ceza Dairesinin söz konusu kararında; sanık G.D ilk derece yargılamasında tutuksuz yargılanmasına rağmen, istinaf incelemesinde isnat edilen suça ilişkin önemli delillerin bulunması ve suçun CMK m. 100/3-a'daki katalog suçlardan olması sebebiyle G.D'nin tutuklanmasına karar verilmiştir.

Adli kontrol tedbirine uyulmaması durumunda da bölge adliye mahkemesi adli kontrol kararını kaldırarak tutuklama kararı verebilir. Nitekim CMK m. 112/1'de bu husus; *“adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verebilir”* şeklinde düzenlenmiştir. Buradaki *“yetkili yargı mercii”* ifadesi, elbette istinaf incelemesinde bölge adliye mahkemesini de kapsamaktadır.

Öte yandan başka bir suç sebebiyle tutuklama koruma tedbirinin uygulanması, sonradan işlenilen suça ilişkin tutuklama kararı verilmesine engel değildir²⁹. Dolayısıyla bölge adliye mahkemesinin tutuklama kararı vermesinden sonra aynı sanığın yeni bir suç işlenmesi halinde, ilk derece mahkemesi bu yeni suça ilişkin tutuklama kararı verebilir.

IV. BÖLGE ADLİYE MAHKEMELERİNDE TUTUKLULUK SÜRELERİ

Tutukluluk süreleri İHAS m. 5/3'e göre, yakalama veya gözaltına alma ya da ilk defa tutuklama anından başlayıp kişinin serbest bırakılma anına

²⁹ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 376; Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 425.

kadar geçen süreyi ifade eder³⁰. Diğer bir ifadeyle tutukluluk süresi³¹ kişinin özgürlüğünün fiilen kısıtlandığı tarihte başlayıp³², fiilen serbest bırakıldığı ya da ilk derece mahkemesince hüküm verilinceye kadar devam eder³³.

İstinafta, ilk derece mahkemelerindeki genel kurallar uygulandığı için tutukluluğa ilişkin kanunda öngörülen azami süreler (CMK m. 102) ve tutukluluğun gözden geçirilmesine ilişkin genel kurallar (CMK m. 108) burada da geçerlidir³⁴.

5271 sayılı CMK'nın "tutuklulukta geçecek süre" başlıklı 102'nci maddesine göre; "(1) (Değişik: 6/12/2006 – 5560/18 m.) Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok bir yıldır. Ancak bu süre, zorunlu hallerde gerekçeleri gösterilerek altı ay daha uzatılabilir.

(2) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarda beş yılı geçemez.

(3) Bu maddede öngörülen uzatma kararları, Cumhuriyet savcısının, şüpheli veya sanık ile müdafinin görüşleri alındıktan sonra verilir.

(4) (Ek: 17/10/2019-7188/18 md.) Soruşturma evresinde tutukluluk süresi, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işler bakımından altı ayı, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işler bakımından ise bir yılı geçemez. Ancak, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci,

³⁰ Ulaş Karan, *Kişî Özgürlüğü ve Güvenlik Hakkı, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme*, (Edt. Sibel İnceoğlu), (1. Baskı, Avrupa Konseyi), 202; Osman Doğru ve Atilla Nalbant, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*, (1. Baskı, Legal 2012), C.1, 367.

³¹ AYM, B. No: 2012/1137, K.T. 02/07/2013, bkz. para. 66.

³² Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 20'nci Ceza Dairesinin 19.04.2019 tarihli ve 2018/264 E., 2019/268 K. sayılı kararı; "Silahlı terör örgütü üyeliği yakalama tarihine kadar temadi eden suçlardan bulunduğundan, "14.11.2016" olan ilk yakalanma tarihinin suç tarihi olduğu gözetilmeden, gerekçeli karar başlığında "08.06.2016 ve öncesi" yazılmasının, 14.11.2016-16.11.2016, 13.01.2017-17.01.2017 tarihleri arasında gözaltında geçen süreler ile 17.01.2017 olan tutuklama tarihinin gösterilmemesinin mahallinde düzeltilmesi olanaklı görülmüştür"

³³ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancakdar, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, (2. Baskı, Seçkin 2004), 279-280; Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 398; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 307- 308; Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 424; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 257.

³⁴ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 398-399; Özen, "Türk Ceza Muhakemesinde İstinaf", s. 2375; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 744.

Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu olarak işlenen suçlar bakımından bu süre en çok bir yıl altı ay olup, gerekçesi gösterilerek altı ay daha uzatılabilir.

(5) (Ek:17/10/2019-7188/18 md.) Bu maddede öngörülen tutukluluk süreleri, fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından yarı oranında, on sekiz yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise dörtte üç oranında uygulanır”.

7188 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle birlikte soruşturma evresindeki tutuklama süreleri sınırlandırılmıştır. Böylelikle soruşturma evresinde tutukluluk süreleri ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde altı ayı, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işler bakımından ise bir yılı geçemez. Ancak Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar, Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu olarak işlenen suçlar bakımından bu süre en çok bir yıl altı ay olup, gerekçesi gösterilerek altı ay daha uzatılabilir³⁵.

İstinafta tutuklamaya ilişkin azami sürelerin belirlenmesi hususu doktrinde tartışmalıdır.

Bir görüşe göre; ilk derece mahkemesince sanığın mahkûmiyetine karar verilmişse, Türk hukukuna ilk olarak Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 2011 yılında verdiği kararıyla³⁶ gelen hükme bağlı tutukluluk söz konusu olur. Bu durumda tutuklamaya ilişkin azami süreler yalnızca ilk derece mahkemesinde yapılan yargılama için geçerli olup, CMK m. 102’deki süreler yalnızca isnada bağlı tutukluluk halinde geçerlidir. Diğer bir ifadeyle CMK m. 102’de düzenlenen azami tutuklama süreleri, ilk derece mahkemesi tarafından verilen gerekçeli karar sonrasında geçerliliğini yitirmekte ve kişinin hakkında verilen bir hüküm olmasından dolayı tutuklama tedbiri, hükme bağlı tutukluluk olarak adlandırılmaktadır³⁷. Dolayısıyla hükme bağlı tutukluluğun söz konusu

³⁵ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 397- 398; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 305-306; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok Villemine ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 475; Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 423; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, 90- 91; Hüsnü Aldemir, *Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol*, (4. Baskı, Adalet 2020), 218.

³⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 12.04.2011 tarih, 2011/1-51 E., 2011/42 K. numaralı kararı.

³⁷ İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 7’nci Ceza Dairesinin 25.04.2019 tarihli ve 2018/1392 E., 2019/978 K. sayılı kararı; “Mevcut delil durumu ve olgulara istinaden müsnet suçun sanık tarafından işlendiği sonucuna varılmasına, sanığa isnat edilen suçun vasıf ve mahiyetine, mevcut delil durumuna, tutuklulukta geçirdiği süreye, sanığın kaçması ve saklanması ihtimaline binaen CMK’nın 100/3 maddesindeki suçlardan olmasına, ceza miktarına göre kaçma şüphesinin görülmesine, tutuklulukta geçirdiği süre ve dosya kapsamına göre adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağı ve tutuklama tedbirinin ölçülü olduğu

olması ihtimalinde, tutuklamaya ilişkin azami süreler yalnızca ilk derece mahkemesindeki tutukluluk süreleri dikkate alınarak belirlenir³⁸. Bu nedenle istinafta geçen tutukluluk süreleri, hükmen tutukluluk olarak değerlendirilerek azami tutukluluk sürelerinin hesaplanmasında dikkate alınmaz.

Diğer bir görüşe göre ise, cezai yargılamada mahkûmiyet kararları kesinleşmeden infaz edilemez ve sanık hükümlü sıfatını almaz. İlk derece mahkemesi tutuklu sanık hakkında mahkûmiyet kararını açıkladıktan sonra bölge adliye mahkemesindeki istinaf incelemesi sırasında, sanık halen tutuklu kabul edilir. Hatta CMK m. 104/3'te, bölge adliye mahkemelerinin salıverme talepleri hakkında karar verebileceği düzenlenmektedir. Bu maddeyle kanun, istinaf evresindeki özgürlüğü kısıtlayan halleri tutuklama olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla azami tutukluluk süreleri ilk derece mahkemesinin gerekçeli kararını açıklamasından itibaren değil, olağan kanun yolu aşamalarında geçen süreler de dikkate alınarak hesaplanmalıdır³⁹.

AİHM, istinaf ve temyizde tutuklu olarak geçirilen süreyi azami tutukluluk sürelerinin belirlenmesinde dikkate almamaktadır⁴⁰. İlk derece mahkemesinin mahkûmiyet kararından sonra sanığın tutukluluk hali devam ediyorsa, bu durumda sanık hakkında AİHS'in m. 5/3 kapsamında "*bir suç isnadına bağlı olarak tutulma*" değil, m. 5/1-a'daki "*mahkûmiyet sonrası tutulma*" hükmünün uygulanacağı kabul edilmektedir⁴¹. Ayrıca AİHM, istinaf ve temyizdeki tutukluluk sürelerini adil yargılanmanın düzenlendiği 6'ncı madde kapsamında da inceleyebilmektedir⁴².

değerlendirilerek CMK'nın 100 ve müteakip maddeleri gereğince tahliye talebinin reddine, hükmen tutukluluk halinin devamına..."

³⁸ Abdullah Batuhan Baytaz, "Hükme Bağlı Tutukluluk", (2018) 6 (2), Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 135; Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 424; Ünver ve Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 372; Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 377.

³⁹ Devrim Güngör ve Güneş Ergün Okuyucu, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türk Hukukunda Azami Tutukluluk Sürelerinin Hesaplanmasına İlişkin Değerlendirmeler", (2012) 4, Ankara Barosu Dergisi, 181 vd; Yenisey ve Oktar, "İnsan Hakları Açısından Yakalama ve Tutuklama", 3142; Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 399; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 308; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 260- 261; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 481- 482; Erdem ve Şentürk, *Kanun Yolları*, 168-169; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, 94 -95; Birtek, *istinaf*, 261.

⁴⁰ AİHM, Wemhoff/Almanya, 27.6.1968, A. 7, S.17.

⁴¹ AİHM, mutatis mutandis Herczegfalvy/Avusturya, 24.9.1992, A 242-b, s. 62-65.

⁴² Levent Korkut, "Türkiye'de Tutukluluk Sürelerinin İnsan Hakları Boyutu: Hukuki Çerçeve ve Uygulama Üzerine Bir Değerlendirme", (2014) 1, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 82; Halit Dönmez, "CMK 102'deki Tutukluluk Süresiyle İlgili Değerlendirme", (2010) 4, Ankara Barosu Dergisi, 193.

Yargıtay ise, AİHM içtihatları doğrultusunda azami tutukluluk sürelerinin belirlenmesinde ilk derece mahkemesi tarafından hüküm verilinceye kadar geçen sürenin esas alınması gerektiğine karar vermiştir. Dolayısıyla Yargıtay olağan kanun yolu evresinde geçen tutukluluk sürelerini, hükme bağlı tutukluluk olarak değerlendirerek azami tutukluluk sürelerinin hesabında dikkate almamaktadır⁴³.

Kanaatimizce, azami tutukluluk sürelerinin belirlenmesinde olağan kanun yollarında geçen sürelerin de dikkate alınması gerekir. İlk derece mahkemesi tutuklu bulunan sanık hakkında mahkûmiyet kararı verse bile, sanığın istinaf evresinde tutukluluk sıfatı devam eder. Olağan kanun yolları tüketilir veya başvuru süreleri geçirilerek karar kesinleşirse o zaman sanık hükümlü sıfatını alır. Sonrasında tutukluluk hali, hükümlülüğe dönüştüğü için azami tutukluluk süreleri dikkate alınmaz. Öte yandan istinafta geçen tutuklamanın azami süre hesabında dikkate alınmaması sonucunu doğuran hükme bağlı tutukluluk kavramı kanunlarımızda bulunmamaktadır. Yargı kararlarıyla getirilen bu kavram, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ihlal etmektedir.

İfade etmek gerekir ki, CMK m. 102 uyarınca azami tutukluluk süreleri ceza muhakemesinin tamamı için geçerlidir. Hakikaten söz konusu maddede ilk derece, istinaf ve temyiz yargılamalarında tutukluluk sürelerine ilişkin herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Yalnızca soruşturma ve kovuşturma yönünden tutukluluk süreleri ayrılmıştır. Dolayısıyla azami tutukluluk sürelerini yalnızca ilk derece mahkemesinin gerekçeli kararını açıklamasına kadar sınırlandırmak, kanun lafzına da aykırılık teşkil etmektedir⁴⁴.

Azami tutukluluk sürelerinin belirlenmesinde, yargılanılan suç sayısına bakılmaksızın CMK m. 102'deki sürelerin tüm suçlar bakımından tek süre olarak değerlendirilmesi gerekir⁴⁵. Diğer bir ifadeyle, azami tutukluluk süreleri her suç açısından ayrı ayrı değerlendirilmeyip, işlenen tüm suçlar

⁴³ “CMK m.102’de belirtilen tutukluluk sürelerinin hesabında yerel mahkeme tarafından hüküm verilinceye kadar geçen süre dikkate alınmalı, buna karşın yerel mahkeme tarafından hükmün verilmesinden sonra tutuklu sanığın hükmen tutuklu hale gelmesi nedeniyle temyizde geçen süre hesaba katılmamalıdır; zira hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmakla sanığın altılı suçu işlediği yerel mahkeme tarafından sabit görülmekte ve bu aşamadan sonra tutukluluğun dayanağı mahkûmiyet hükmü olmaktadır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de AİHS’nin 5. maddesinin uygulamasına ilişkin olarak verdiği kararlarda tutuklulukla ilgili makul sürenin hesabında, ilk derece mahkemesinin mahkûmiyet hükmünden sonra geçen süreyi dikkate almamaktadır.” (YCGK., 2011/1-51 E., 2011/42 K., 12.04.2011 T.).

⁴⁴ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 399; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 308; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 260; Baytaç, “Hükmen Tutukluluk”, 143.

⁴⁵ Murat Balcı, “Tutukluluk Süreleri ve Temyiz Aşaması”, (2011) 85 (6), İstanbul Barosu Dergisi, 34-35; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 30; İnci, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, 171.

için geçerlidir⁴⁶. Bu durum maddenin gerekçesi ile düzenleniş amacından ve de tutuklamanın bir yaptırım olmamasından kaynaklanır⁴⁷. Aksi halde yargılanılan her suç için azami tutukluluk sürelerinin ayrı ayrı belirlenmesi, tutuklamaya ilişkin azami süreleri uygulanamaz hale getirir. Nihayetinde söz konusu hal makul sürede yargılanma (AİHS m. 6) ve makul sürede salıverilme (AİHS m. 5/3) haklarını ihlal eder. Dolayısıyla bölge adliye mahkemeleri tutuklamaya ilişkin azami süreleri belirlerken, yargılanılan tüm suçlar için tek süre üzerinden değerlendirme yapmalıdır.

Bölge adliye mahkemesi tutukluluğa ilişkin sürelerin kanuni sınırlar dahilinde uzatılmasına da karar verebilir. Ancak bu uzatma kararlarını vermeden önce Cumhuriyet savcısının, sanık ile müdafinin görüşlerini alması gerekir (CMK m.102/3).

V. BÖLGE ADLİYE MAHKEMELERİNDE TUTUKLAMANIN SONA ERMESİ

A. Genel Olarak

Tutuklama şart ve sebeplerine bağlı olarak verilen tutuklama kararı geçici nitelik arz eden bir koruma tedbiridir. İstinaf incelemesinde bu şart ve sebeplerin ortadan kalktığı belirlenmesiyle birlikte bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesinin tutuklamaya derhal son vermesi gerekir.

İfade etmek gerekir ki, bölge adliye mahkemesi dosya üzerinden esastan incelemesi neticesinde davanın yeniden görülmesine karar verebilir. Yapılan bu yargılamanın sonucunda sanığın beraatine veya davanın düşmesine karar verilebilir. Bu durumda da tutuklama koruma tedbiri kendiliğinden sonlanır.

Bölge adliye mahkemesi sanığın tutukluluk halini, adli kontrol koruma tedbirine dönüştürebilir. Bu halde de istinaftaki tutukluluk hali sona erer.

Son olarak kanunda belirtilen azami tutukluluk sürelerinin dolmasıyla birlikte bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesi tutuklama tedbirine son vermelidir.

⁴⁶ “Azami tutukluluk süresinin, suç sayısı gerekçesiyle uzatılması muhtemel özgürlük ve güvenlik ihlallerine ilave olarak, makul sürede yargılanma hakkı açısından da olası ihlallere zemin hazırlayabilecek niteliktedir. Böyle bir uygulama, özgürlük ve güvenlik ihlallerini neredeyse otomatik, makul sürede yargılanma hakkının ihlalini ise potansiyel hale getireceğinden kabul edilemez” (AYM- Murat Narman, B. No: 2012/1137, 02.07.2013, § 49).

⁴⁷ Uygulamada azami tutukluluk sürelerinin yargılaması yapılan her suç açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin kararların verildiği görülmektedir. Nitekim İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesinin 5/11/2012 tarih ve 2007/165 sayılı ara kararı ile “Kanun’daki azami tutukluluk süresinin her bir suç için ayrı ayrı hesaplanması gerektiği” gerekçesiyle reddedilerek başvuruçuların tutukluluk hallerinin devamına karar verilmiştir.

B. Tutuklamayı Gerektiren Sebeplerin Ortadan Kalkması

a. Yetkili Bölge Adliye Mahkemesi Ceza Dairesi Tarafından Tutuklamanın Sona Erdirilmesi

Bölge adliye mahkemesi herhangi bir talep olmasa bile sanığın tutukluluk halini otuzar günlük sürelerle re'sen inceler. Bunu dosyanın esasına ilişkin olarak değil, tutukluluğun şekli şartlarıyla sınırlı olarak yapar⁴⁸. Tutuklama şartlarından kuvvetli suç şüphesinin ortadan kalkması ya da tutuklama nedenlerinin bulunmaması durumunda, tutuklamayı gerektiren sebepler ortadan kalkar.

Tutuklama sebeplerinin ortadan kalktığına ilişkin sanık veya müdafî de itirazda bulunabilir. Bu, bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesinden sanığın serbest bırakılması talebiyle gerçekleşir⁴⁹. Eğer ki tutuklama kararı verildiği andaki şartların oluşmadığı ileri sürülüyorsa, tutuklama kararına itiraz söz konusu olur. Şayet tutuklama kararının verildiği andaki şartların değiştiği veya tutuklama sebeplerinin ortadan kalktığı ileri sürülürse, bu tahliye talebi olarak adlandırılır⁵⁰.

İstinafta tutuklamayı gerektiren sebeplerin ortadan kalktığına belirlenmesiyle, ilgili ceza dairesi tutuklamayı derhal sonlandırır⁵¹. Henüz istinaf incelemesi tamamlanmamış olsa dahi, bu sebeplerin ortadan kalkmasıyla salıverme gerçekleştirilir.

Tutuklamayı gerektiren sebeplerin ortadan kalkması nedeniyle sanığın salıverilmesi yazılı bir kararla tespit edilmelidir. Her ne kadar sanığın beraatı veya davanın düşmesi nedeniyle tutuklamanın kendiliğinden sonlanması

⁴⁸ Ögütçü, *Cezai ve Hukuki Boyutlarıyla Tutuklama*, 90-91.

⁴⁹ Adana Bölge Adliye Mahkemesi 2'nci Ceza Dairesinin 17.05.2018 tarihli ve 2018/1069 E., 2018/1104 K. sayılı kararı; “Sanığın üzerine atılı suçun vasıf ve mahiyeti, almış olduğu ceza süresi gözetildiğinde böyle bir ceza tehdidi karşısında kaçma şüphesinin bulunması, sürdürülen tutuklama tedbirinin orantılı olup tutuklama koşullarında bir değişiklik olmaması ve yargılamaya konu suçun CMK'nın 100/3 maddesinde yer alan katalog suçlardan olması nedeniyle adli kontrol hükümlerinin uygulanmasının yetersiz kalacağı anlaşıldığından CMK'nın 104/3, 105/1-son maddeleri uyarınca sanık ve sanık müdafileri tarafından sapılan sanığın tahliye taleplerinin ayrı ayrı reddine, CMK'nın 108/3 maddesi gereğince sanığın tutukluluk halinin devamına...”

⁵⁰ Murat Özen, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama”, (2019) 34, Adalet Dergisi, 209; Ögütçü, *Cezai ve Hukuki Boyutlarıyla Tutuklama*, 111.

⁵¹ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 6'ncı Ceza Dairesinin 20.03.2017 tarihli ve 2017/692 E., 2017/750 K. sayılı kararı; “Sanık M. S. 'ye esas mahkemesince verilen cezaların süresine, sanığın tutuklulukta kalmış olduğu süreye ve infaz kanunlarında son dönemde meydana gelen değişiklikler sebebi ile sanığın cezasının bu hali ile kesinleşmiş olması halinde dahi sanığın ceza evinde infaz kanunlarına göre geçireceği süreye göre soruşturma evresinde tutuklandığı nitelikli hırsızlık suçundan takdiren bihakkın tahliyesine, başka suçtan tutuklu ya da hükümlü değil ise derhal salıverilmesine, bu konuda ilgili ceza evi müdürlüğüne ve cumhuriyet başsavcılığına ayrı ayrı müzekkereler yazılmasına...”

mümkünse de, tutuklama sebeplerinin ortadan kalkması nedeniyle salıverilme için yazılı karar gerekir.

b. Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Savcısı Tarafından Tutuklamanın Sona Erdirilmesi

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tutuklamanın artık gereksiz olduğu kanısına varırsa şüpheliyi derhal serbest bırakır (CMK m. 103/2).

Doktrinde tartışmalı olan husus, CMK m. 103/2’de Cumhuriyet savcılarının tanınan serbest bırakma yetkisinin bölge adliye mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet savcıları bakımından da geçerli olup olmadığıdır.

Doktrindeki bir görüşe göre, Cumhuriyet savcısının salıverme yetkisini düzenleyen CMK m. 103/2 genel hüküm mahiyetinde olduğu için BAM Cumhuriyet savcıları bakımından da bu yetki geçerlidir. Kaldı ki, 5235 sayılı Kanunda da BAM Cumhuriyet savcılarının bu yetkiyi kullanması yasaklanmamıştır. Ayrıca soruşturma evresinde görev yapan Cumhuriyet savcılarının salıverme yetkisini düzenleyen CMK m. 103/2’nin kıyas yapılması suretiyle BAM Cumhuriyet savcılarının uygulanması gerektiği savunulmaktadır. Zira ceza muhakemesi hukukunda özgürlüğü kısıtlayan durumlar haricinde sınırlı kıyas yapılabilmesi mümkündür⁵².

Diğer bir görüşe göre ise, CMK m. 103/2’de tutuklu şüpheliye ilişkin Cumhuriyet savcısının salıverme yetkisi yalnızca soruşturma evresine mahsustur. Dolayısıyla savcının kovuşturma evresinde tutukluyu salıverme yetkisi bulunmamaktadır. İstinaf evresi de, kovuşturma içerisinde mülhaza edileceği için bu evrede BAM Cumhuriyet savcılarının tutukluyu salıverme yetkileri bulunmamaktadır⁵³.

Kanaatimizce, BAM Cumhuriyet savcılarının tutukluluğu sonlandırma yetkileri bulunmamaktadır. Öncelikle Cumhuriyet savcılarının tutukluyu salıverme yetkileri CMK m. 103/2 uyarınca soruşturma evresine münhasırdır. Soruşturma evresinin tanımı CMK m. 2/1-e’de; “*kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi ifade eder*” şeklindedir. Dolayısıyla iddianamenin kabul edilmesiyle başlayan ve hükmün kesinleşmesine kadar süren kovuşturma evresinde Cumhuriyet savcısının tutukluyu salıverme yetkisi bulunmamaktadır. İstinaf evresi de kovuşturmayla dahil olduğu için, bu evrede BAM Cumhuriyet savcılarının tutukluyu serbest bırakma yetkileri yoktur. Öte yandan 5235 sayılı Kanunun BAM Cumhuriyet savcılarının yetkilerini düzenleyen 40’ıncı ve 41’inci maddelerinde tutuklunun salıverilmesine ilişkin bir yetki düzenlenmemiştir.

⁵² Ceza Muhakemesinde İstinaf El Kitabı, 136.

⁵³ Özen, “Türk Ceza Muhakemesinde İstinaf”, 771; İnci, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama*, 235; Kaymaz, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, 116; Birtok, *istinaf*, 266.

C. Adli Kontrol Kararı Verilmesi

Adli kontrol, tutuklama sebeplerinin varlığı halinde şüpheli veya sanığın CMK'da düzenlenen bir ya da birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasıdır⁵⁴. Buradaki amaç suç isnadında bulunulan kişinin özgürlüğünü tamamen kısıtlamadan denetiminin ve gözetiminin sağlanmasıdır. Böylece delillerin karartılması veya kaçma tehlikesi önlenir.

Bölge adliye mahkemeleri 100 üncü maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verebilir. Ayrıca kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde ya da azami tutukluluk sürelerinin dolması halinde dahi, adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir⁵⁵.

Bölge adliye mahkemelerinin adli kontrol kararı verebileceği CMK m. 110/3'te düzenlenmiştir⁵⁶. Bu hükme göre; *“109 uncu madde ile bu madde hükümleri, gerekli görüldüğünde, görevli ve yetkili diğer yargı mercileri tarafından da, kovuşturma evresinin her aşamasında uygulanır”*⁵⁷. İstinafta, CMK m. 2/1-f'deki tanıma göre kovuşturma evresine dahil olduğundan ve CMK m. 110/3'teki *“yetkili diğer yargı mercileri”* ifadesinden hareketle bölge adliye mahkemelerinin doğrudan adli kontrol kararı verebilmeleri ya da tutuklamayı kaldırarak adli kontrole hükmedebilmeleri mümkündür⁵⁸.

Mevzuatımızda, adli kontrol tedbirinin uygulanmasına ilişkin azami bir süre öngörülmemiştir. Bu eksiklik 7331 sayılı Kanun değişikliğiyle getirilen ve

⁵⁴ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 363; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 268; Şahin ve Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 308; Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, 107; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok Vıllemmin ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 491; Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 430; İnci, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama*, 82.

⁵⁵ Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, 107; Aldemir, *Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri Yakalama Gözaltına Alma Tutuklama ve Adli Kontrol*, 247.

⁵⁶ Kaymaz, *istinaf*, 125; Birtek, *istinaf*, 259-260.

⁵⁷ Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 2'nci Ceza Dairesinin 24.01.2020 tarihli ve 2019/943 E., 2020/101 K. sayılı kararı; *“İlk derece mahkemesince hükümler birlikte CMK'nın 109/3-a ve 109/3-b maddeleri gereğince adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına karar verildiği, yurt dışına çıkamama şeklindeki adli kontrol tedbirinin yeterli olacağı anlaşılmakla CMK'nın 109/3-b maddesi gereğince her hafta Çarşamba günü ikametinin bulunduğu yer kolluk birimine giderek imza atma şeklindeki adli kontrol tedbirinin kaldırılmasına, yurt dışına çıkamama şeklindeki adli kontrol tedbirinin ise devamına...”*

⁵⁸ Kovuşturma evresi, iddianamenin kabulünden hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi kapsar. Temyiz aşamasında da henüz hüküm kesinleşmediği için CMK m. 110/3'den hareketle Yargıtay'ın da adli kontrol kararı verebilmesi mümkündür. Ancak Yargıtay'ın CMK m. 104 uyarınca tutuklama kararı veremeyeceğine dikkat edilmelidir. Bkz. Öztürk, Kazancı ve Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, 116.

01.01.2022 tarihinde yürürlüğe girecek olan CMK m. 110/A ile giderilmiştir⁵⁹. Nitekim söz konusu madde ile ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde adli kontrol süresinin iki yıl olduğu ve bu sürenin bir yıla kadar uzatılabileceği, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde ise bu sürenin üç yıl olduğu ve üç yıla kadar da uzatılabileceği düzenlenmektedir⁶⁰.

Doktrinde, adli kontrol koruma tedbirine ilişkin azami sürelerin yalnızca ilk derece yargılaması için değil, aynı zamanda kanun yolu aşaması içinde ayrıca belirlenmesi gerektiği ifade edilmektedir⁶¹.

Kanaatimizce, CMK m. 110/3'te adli kontrole ilişkin kuralların diğer yargı mercileri için de geçerli olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla adli kontrole ilişkin azami süreleri düzenleyen CMK m. 110/A hükmü istinaf kanun yolunda da uygulanmalıdır. Böylece bölge adliye mahkemelerinin adli kontrole ilk kez karar vermeleri halinde, işlenilen suçun ağır ceza mahkemesinin görevine girip girmemesine göre azami süreler belirlenmelidir. Ancak ilk derece mahkemesince adli kontrol tedbiri uygulanmış ve yargılamanın neticesinde verilen hükme karşı istinafa başvurulmuş olabilir. Bu ihtimalde bölge adliye mahkemesinin adli kontrol kararı vermesi halinde ilk derece yargılamasında geçen adli kontrol süreleri de eklenerek CMK m. 110/A'daki azami sürelerin belirlenmesi gerekir. Zira kanun koyucu CMK m. 110/A'da sürelerin azami nitelikte olduğunu ifade ederek soruşturma, kovuşturma ve kanun yolu evresini kapsayacak şekilde belirlemiştir.

7331 sayılı Kanun değişikliğiyle getirilen bir diğer kural ise tutuklamada olduğu gibi adli kontrol kararlarının da belirli süre içerisinde gözden geçirilmesidir. Nitekim CMK'nın 110'uncu maddesine eklenen ve 01.01.2022 tarihinde yürürlüğe girecek olan dördüncü fıkra ile adli kontrol yükümlülüğünün devamının gerekip gerekmeyeceğine ilişkin en geç dört ay aralıklarla kovuşturma evresinde mahkemece re'sen inceleme yapılması gerektiği düzenlenmektedir⁶². Bu kural CMK m. 110/3 uyarınca bölge adliye

⁵⁹ CMK m. 110/A hükmünün yürürlüğe giriş tarihinin 01.01.2022 olarak belirlenmesi yerinde değildir. Gerçekten şüpheli ve sanıkların lehine olan bu düzenlemenin bir an önce uygulanması gerekir. Bkz. Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 372.

⁶⁰ 7331 sayılı Kanun değişikliğiyle getirilen CMK m. 110/A'ya göre; "(1) Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde adli kontrol süresi en çok iki yıldır. Ancak bu süre, zorunlu hâllerde gerekçesi gösterilerek bir yıl daha uzatılabilir. (2) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, adli kontrol süresi en çok üç yıldır. Bu süre, zorunlu hâllerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarda dört yılı geçemez. (3) Bu maddede öngörülen adli kontrol süreleri, çocuklar bakımından yarı oranında uygulanır".

⁶¹ Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 372.

⁶² 7331 sayılı Kanun değişikliğiyle getirilen CMK m. 110/4'e göre; "Şüpheli veya sanığın adli kontrol yükümlülüğünün devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda en geç dört

mahkemeleri için de geçerlidir. Dolayısıyla bölge adliye mahkemesinin adli kontrol kararı vermesi halinde, bu kararı en geç dört ay aralıklarla gözden geçirmesi gerekir.

CMK m. 111/2 uyarınca bölge adliye mahkemesinin ilk kez adli kontrol kararı vermesi halinde, bu karara karşı itiraz kanun yoluna başvurulabilir. Bu durumda itirazı inceleyecek merci, CMK m. 268/3-e gereği kararı veren daireyi sıra numarası itibarıyla izleyen daire; son numaralı daire ise birinci ceza dairesidir.

D. Sanığın Beraat Etmesi, Davanın Düşmesi, Cezanın Ertelenmesi veya HAGB Kararının Verilmesi

CMK'nın 282'nci maddesinin birinci fıkrası; *“duruşma açıldığında aşağıda gösterilen istisnalar dışında bu Kanunun duruşma hazırlığı, duruşma ve karara ilişkin hükümleri uygulanır”* şeklindedir. Buradan hareketle istinaf yargılaması neticesinde verilebilecek kararlara ilişkin hususlarda ilk derece mahkemesinin tabi olduğu kurallar geçerlidir. Diğer bir ifadeyle, ilk derece mahkemesi yargılama neticesinde hangi tür kararları verebiliyorsa, bölge adliye mahkemesi de yargılama neticesinde o kararları verebilir. Bunlar; beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararlarıdır.

CMK m. 223/2'ye göre; *“Beraat kararı; a) Yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması, b) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, c) Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması, d) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması, e) Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması, hallerinde verilir”*.

Bölge adliye mahkemesinin istinaf incelemesi neticesinde CMK m. 223/2'deki hallerden biri dolayısıyla sanık hakkında beraat kararı vermesiyle birlikte tutukluluk hali kendiliğinden sona erer⁶³. Fakat verilen beraat kararı tutukluluğu devam eden suça ilişkin olmalıdır. Dolayısıyla sanık hakkında birden fazla dosyaya ilişkin aynı anda tutuklama kararı verilmişse, diğer dosya kapsamındaki suç açısından tutukluluk hali devam eder.

aylık aralıklarla; soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde ise resen mahkeme tarafından 109 uncu madde hükümleri göz önünde bulundurularak karar verilir”.

⁶³ Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi 2'nci Ceza Dairesinin 09.07.2018 tarihli ve 2018/59 E., 2018/934 K. sayılı kararı; *Sanık E. K. 'nin üzerine atılı silahlı terör örgütüne üye olma suçunu işlediğine dair her türlü şüpheden uzak, somut, kesin ve inandırıcı kanıt elde edilemediğinden CMK'nın 223/2-e maddesi uyarınca beraatine, Beraat kararı verilen sanığın hükmüyle birlikte bihakkın tahliyesine, bir başka suçtan tutuklu veya hükümlü değil ise derhal salıverilmesi amacıyla ilgili yer Cumhuriyet Başsavcılığına müzekkere yazılmasına...”*

Düşme kararının verilebileceği halleri düzenleyen CMK m. 232/8'e göre; *“Türk Ceza Kanununda öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir”*.

Bölge adliye mahkemesinin istinaf incelemesi neticesinde CMK m. 232/8'deki hallerden biri dolayısıyla düşme kararı vermesi halinde tutukluluk hali kendiliğinden sona erer. Çünkü düşme kararıyla birlikte dava konusu olay şeklen dahi olsa çözüleceğinden tutukluluk hali de tamamlanır.

Hapis cezasının ertelenmesi başlıklı TCK m. 51'e göre; *“İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır. Ancak, erteleme kararının verilebilmesi için kişinin; a) Daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması, b) Suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması, gerekir”*.

Bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesi istinaf incelemesi neticesinde TCK m. 51'deki şartların gerçekleşmesi durumunda hapis cezasının ertelenmesine karar verebilir. Bunun üzerine sanığın tutukluluk hali kendiliğinden sonlanır.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararını düzenleyen CMK m. 231/5'e göre; *“Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl (2) veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir”*.

Bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesi istinaf incelemesi neticesinde CMK m. 231/5-6'daki şartların gerçekleşmesi durumunda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verebilir. Bunun üzerine sanığın tutukluluk hali kendiliğinden sonlanır⁶⁴.

E. Tutukluluk Süresinin Dolması

Tutukluluk süreleri CMK m. 102'de düzenlendiği üzere, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde en çok bir yıldır. Ancak bu süre zorunlu hallerde gerekçeleri gösterilerek altı ay daha uzatılabilir. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde ise tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek toplam üç yılı geçmemek üzere uzatılabilir. Uzatma süresi, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarda beş yılı geçemez.

⁶⁴ Kunter, Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 805; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özaydın, Alan Akcan, Tüttüncü, Altınok VILLEMIN ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 648.

Katıldığımız görüşe göre, istinaf yargılaması boyunca geçen sürede azami tutukluluk sürelerinin dikkate alınması gerekir. Bu nedenle ilk derece mahkemesiyle birlikte istinafta tutuklulukta geçen sürelerin bir bütün olarak dikkate alınarak azami tutukluluk sürelerinin belirlenmesi gerekir.

Bölge adliye mahkemesi herhangi bir talep olmasa bile sanığın tutukluluk halini otuzar günlük sürelerle ya da duruşmada re'sen incelediğinde, azami tutukluluk sürelerinin dolduğunu tespit etmesi halinde tutukluluğa derhal son vermelidir⁶⁵.

VI. BÖLGEADLİYE MAHKEMELERİNDE VERİLEN TUTUKLAMA KARARLARINA KARŞI BAŞVURULABİLECEK KANUN YOLLARI

A. İtiraz Kanun Yolu

İtiraz, kural olarak hâkim kararlarına karşı gidilebilen olağan bir kanun yoludur. Ancak kanunun gösterdiği hallerde mahkeme kararlarına karşıda itiraz yoluna gidilebilir⁶⁶. Mahkemelerin hangi kararları için itiraz yoluna gidilebileceği CMK'da açıkça sayılmamıştır. Esasen mahkeme tarafından verilen bir karara karşı itiraz yoluna gidilebilmesi için kanunda bu konuda bir açıklık bulunması yeterlidir, açıkça sayılması gerekmez⁶⁷.

Bölge adliye mahkemesi dosya üzerinden yaptığı esasa ilişkin inceleme sonucunda davanın yeniden görülmesine karar verirse, bu yeniden görülen yargılamanın duruşma hazırlığı, duruşma ve karara ilişkin hususlarında CMK'nın ilgili maddeleri uygulanır (CMK md. 282/1)⁶⁸. Böylelikle ilk derece

⁶⁵ Ali Kemal Yıldız, "Tutuklama Kararlarına Karşı Başvuru ve Denetim Yolları", (2015) 10, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 136; Ögütcü, *Cezai ve Hukuki Boyutlarıyla Tutuklama*, 91.

⁶⁶ CMK'da itiraz yoluna başvurulabileceği açıkça ifade edilen kararlar; görevsizlik kararı (CMK md. 5/2), yetkisizlik kararı (CMK md.18/3), red isteminin reddi kararı (CMK md. 28), red isteminin geri çevrilmesi kararı (CMK md. 31/3), eski hale getirme isteminin reddi kararı (CMK md.42/2), tanıklara ilişkin disiplin hapsi kararı (CMK md. 60/4), gözlem altına alma kararı (CMK md. 74/4), beden muayenesi kararı (CMK md.75/6, 76/5), tutuklama kararı (CMK md.101/5), tutukluluk halinin devamına ilişkin karar (CMK md. 104/2), adli kontrol kararı (CMK md. 111), elkonulan eşyanın geri verilmesi isteminin reddi kararı (CMK md. 131), müdafilik görevinden yasaklama kararı (CMK md. 151/4), iddianamenin iadesi kararı (CMK md. 174/5), durma kararı (CMK md. 223/8), zorlama amaçlı elkoyma kararı (CMK md.248/8), yargılamanın yenilenmesi isteminin kabule değer olmadığı kararı (CMK md, 319/3), yargılamanın yenilenmesi isteminin esastan reddi kararlarıdır (CMK md. 312/3) (Erdem, *istinaf*, 153).

⁶⁷ Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 904; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 260; Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 663; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 727; Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar Kırıt, Özyayın, Alan Akcan, Tütüncü, Altınok VILLEMIN ve Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 690; Erdem, *istinaf*, 153.

⁶⁸ Erdem, *istinaf*, 153; İnci, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama*, 227; Ünsal, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, 335.

mahkemelerinin itiraz yoluna gidilebilen kararlarını bölge adliye mahkemeleri verdiğiğinde yine itiraz yoluna gidilir⁶⁹. Bu nedenle bölge adliye mahkemelerinin verdiği tutuklama kararlarına karşı da itiraz kanun yoluna başvurulur.

Bölge adliye mahkemesinin tutuklama kararlarına karşı itirazda bulunma yetkisine; sanık, müdafî, yasal temsilci, eş ve bölge adliye mahkemesinde bulunan Cumhuriyet savcıları sahiptir (CMK m. 260/1-2).

Söz konusu itiraz tutuklama kararını veren bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesine, kararın öğrenildiği günden itibaren yedi gün içinde yapılır. Bu itiraz, tutuklama kararının yerine getirilmesini durdurmaz. Ancak kararına itiraz edilen ceza dairesi veya kararı inceleyecek merci, tutuklamanın geri bırakılmasına karar verebilir. (CMK m. 269). Daire itirazı yerinde görürse bu kararını düzeltir, aksi halde dosyayı en geç üç gün içinde itiraz mercine gönderir (m. 268/2)⁷⁰.

Bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesinin verdiği tutuklama kararlarına karşı yapılan itirazları; kararını numara itibarıyla izleyen ceza dairesi; son numaralı daire söz konusu ise birinci ceza dairesi inceler (CMK m. 268/3-e)⁷¹.

⁶⁹ Nitekim Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 5'nci Ceza Dairesinin 29.12.2017 tarihli ve 2016/273 E., 2016/267 K. sayılı kararı; *"Suçtan zarar gören vekilinin istinaf isteminin incelenmesinde; suçtan zarar görene usulünce yapılan tebligata rağmen duruşmaya gelmemesi ve davaya katılmaması nedeniyle, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 260. Maddesi uyarınca istinaf kanun yoluna başvuran suçtan zarar gören vekilinin buna hakkının bulunmadığı anlaşıldığından, istinaf başvurusu yerinde görülmemiş olmakla, Ceza Muhakemesi Kanununun 279/1-b maddesi uyarınca istinaf başvurusunun reddine ve bu red kararına ilişkin olarak Cumhuriyet Başsavcılığı yönünden kararın geliş tarihinden, istinaf başvurusunda bulunan yönünden ise, tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde hükmü veren Dairemize bir dilekçe verilmesi ya da zabıt katibine beyanda bulunup tutanak tutturup hakime onaylatmak veya bir başka ilk derece ceza mahkemesi ya da bölge adliye mahkemesi ceza dairesi aracılığıyla dilekçe gönderilmek, ilgilinin cezaevinde bulunması halinde ceza infaz kurumu veya tutukevi müdürüne beyanda bulunmak veya bu hususta bir dilekçe vermek suretiyle, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 268. ve 269. Maddeleri uyarınca itiraz kanun yolu açık olmak üzere..."* şeklindedir.

⁷⁰ Konya Bölge Adliye Mahkemesi 2'nci Ceza Dairesinin 11.01.2019 tarihli ve 2018/269 E., 2019/37 K. sayılı kararında; *"Tutukluluk halinin devamı kararına karşı 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 104/3 ve 105/son maddesi uyarınca 7 gün içinde dairemize verilecek dilekçe veya tutanağa geçirilmek üzere zabıt katibine beyanda bulunmak veya/da bir başka İlk Derece Ceza Mahkemesi veya Bölge Adliye Mahkemesi Ceza Dairesi aracılığıyla dilekçe gönderilmek suretiyle Konya Bölge Adliye Mahkemesi 3. Ceza dairesine itiraz kanun yolunun açık olduğuna..."*

⁷¹ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 1'inci Ceza Dairesinin 2017/164 numaralı dosyaya ilişkin, 07.06.2017 tarihli tutuklanmaya itirazı red ettiği kararında; *"Dairemizin, 22.05.2017 tarih 2017/164 esas sayılı tutuklama kararında değiştirilecek bir yön bulunmadığı anlaşılmakla CMK'nun 267. maddesi gereğince itirazın reddine, CMK 268 maddesi gereğince dosyanın incelenmek ve karar verilmek üzere İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesine gönderilmesine..."*

Bölge adliye mahkemelerinin tutuklama kararlarına karşı itiraz yoluna gidildiğinde, itiraz mercinin verdiği karar kesindir, herhangi bir kanun yoluna başvurulamaz. Ancak itiraz merci tarafından ilk defa tutuklama kararı verilirse, istisnai olarak bu karar kesin olmayıp tekrardan itiraz yoluna başvurulabilir (CMK m. 271/4)⁷².

Bölge adliye mahkemesinin tutuklama kararına itiraz edilmesi, kararın infazının geri bırakılmasını sağlamaz (CMK m. 269/1). Elbette kararına itiraz edilen bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesi veya itiraz merci, itiraz konusu tutuklama kararının infazının geri bırakılmasına karar verebilir (m. 269/2).

İfade etmek gerekir ki, tutuklamaya ilişkin itiraz mercinin kesinleşmiş kararına karşı CMK m. 308/A uyarınca bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı itiraz yetkisini kullanabilir. Bu maddeye göre; “*Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kesin nitelikteki kararlarına karşı bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığı, re’sen veya istem üzerine, kararın kendisine verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde kararı veren daireye itiraz edebilir. Sanığın lehine itirazda süre aranmaz. Daire, mümkün olan en kısa sürede itirazı inceler ve yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı itirazı incelemek üzere ceza daireleri başkanlar kuruluna gönderir. Kurula gönderilen itiraz hakkında, kararına itiraz edilen dairenin başkanı veya görevlendireceği üye tarafından kurula sunulmak üzere bir rapor hazırlanır. Kurulun itirazın kabulüne ilişkin kararları, gereği için dairesine gönderilir. Kurulun verdiği kararlar kesindir*”.

B. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru

2010 yılında 5982 sayılı Yasa ile yapılan Anayasa değişikliği, bireysel başvuru yolunun hukuk sistemimize girmesini sağlamıştır. Bireysel başvuru yolunun genel esasları Anayasamızın 148’inci maddesinde düzenlenmişken, usul ve esaslarına ilişkin hususlar ise 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda ve Mahkeme İçtüzüğünde düzenlenmiştir.

6216 sayılı Kanunun “bireysel başvuru hakkı” başlıklı 45’inci maddesine göre; “(1) *Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.*

⁷² Yenisey ve Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 405; Gökçen, Balcı, Alşahin ve Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 421; Şahin ve Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 275; Ünsal, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, 336.

(2) *İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmali için kanunda öngörülmuş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.*

(3) *Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz”.*

Söz konusu maddeden hareketle Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru yoluyla, ilk derece ve bölge adliye mahkemelerince verilen tutuklama kararlarında kişi güvenliği ve hürriyeti hakkının ihlal edilip edilmediğini de denetlemektedir. AYM incelemesi sonucunda tutuklama kararının verilebilmesine ilişkin yasal şartların oluşmadığını tespit ederse, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için ihlal kararının bir örneğini de kararı veren ilk derece veya bölge adliye mahkemesine gönderir.

6216 s. K. m. 50 gereğince Mahkeme esas incelemesi sonucunda ihlal tespit etmişse ihlalin giderilmesi için yapılması gerekenlere hükmeder. Bu kapsamda Mahkeme ihlali kendisi ortadan kaldırmamakta yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı ilgili mahkemeye göndermektedir⁷³.

SONUÇ

İstinaf kanun yolunda ilk derece mahkemesindeki genel kurallar uygulandığı için, bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcılığının ve bölge adliye mahkemelerinin gerekli şartların sağlanması halinde, kural olarak koruma tedbirlerine başvurabilmeleri mümkündür. Zira istinafta bölge adliye mahkemesi, ilk derece mahkemesinin yaptığı tüm işlemleri kural olarak yapmaya yetkilidir. Burada istinaf merci, ilk derece mahkemesi gibi

⁷³ “Öte yandan çocuklar hakkındaki tutuklamanın ancak çok ciddi suçlara ilişkin istisnai olaylarda mümkün olduğu dikkate alındığında başvuruçunun tutuklanmasına karar verilirken tutuklamaya konu hırsızlığa teşebbüs suçunun somut olayın koşullarında ne denli ciddi bir suç olduğu ortaya konulamamıştır. Ayrıca başvuruçuya isnat edilen suçun cezası itibarıyla da ağır bir suç olduğu söylenemez. Nitekim yapılan yargılama sonucunda da başvuruçunun üzerine atılı suçlardan adli para cezası ile cezalandırılmasına karar verilmiştir. 5275 sayılı Kanun’un 106. maddesinde yer alan, çocuklar hakkında hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi hâlinde bu cezanın hapse çevrilemeyeceği şeklindeki hüküm (bkz. § 26) de dikkate alındığında somut olayda suçun önemi ve uygulanacak olan yaptırımın ağırlığı açısından tutuklama kararı verilmesinin ölçülü olduğu kabul edilemez. Belirtilen nedenlerle tutuklamanın hukuki olmadığına ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna, Anayasa’nın 19. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine, Kararın bir örneğinin Ceyhan 5. Asliye Ceza Mahkemesine (E.2014/756, K.2015/530) gönderilmesine, oybirliği ile karar verildi” (AYM- Furkan Omurtag, B. No: 2014/18179, 25/10/2017, § 88- 89).

delil toplayabileceği için tutuklama nedenleri sonradan da oluşabilir. Ayrıca CMK'nın 100'üncü maddesinde düzenlenen tutuklama koruma tedbirine ilişkin kurallar, genel hüküm mahiyetinde olup yalnızca ilk derece yargılamalarında değil, istinaf kanun yolunda da geçerlidir.

Anayasa Mahkemesi'nin ve Yargıtay'ın CMK m. 102'deki azami tutukluluk sürelerinin yalnızca ilk derece yargılamaları bakımından geçerli olduğuna dair kararları, doğru olarak kabul edilemez. Zira azami tutukluluk süreleri kanunumuzda yalnızca soruşturma ve kovuşturma evresi bakımından ayrıma tabi tutulmuş olup, ilk derece yargılaması ve kanun yolları evresi bakımından herhangi bir ayırım bulunmamaktadır. Nitekim kovuşturma evresi, iddianamenin kabulünden başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar olan evreyi kapsadığı için olağan kanun yollarını da kovuşturma evresi içerisinde mülhaza etmek gerekir. Bu nedenle CMK m. 102'de düzenlenen kovuşturma evresine ilişkin azami tutukluluk süreleri istinaf kanun yolunda da geçerlidir.

Bölge adliye mahkemelerinde tutuklama koruma tedbiri şartların ortadan kalkması, adli kontrol kararı verilmesi, sanığın beraat etmesi, davanın düşmesi, cezanın ertelenmesi, HAGB kararı verilmesi ve azami tutukluluk süresinin tamamlanmasıyla sona erer. Özellikle tutuklamaya ilişkin şartların ortadan kalkması durumunda bölge adliye mahkemesi görevli ceza dairesi derhal tutuklamayı sonlandırarak, salıvermeye karar vermelidir. Ancak bu şartların ortadan kalkmasıyla bölge adliye mahkemesinde görevli olan Cumhuriyet savcılarının tutuklamayı sonlandırma yetkileri bulunmamaktadır. Zira Cumhuriyet savcılarının CMK m. 103/2'deki, tutuklamanın artık gereksiz olduğu kanısına varmaları halinde şüpheliyi derhal serbest bırakmalarına ilişkin yetkileri yalnızca soruşturma evresine münhasırdır (CMK m. 103/2). Öte yandan 5235 sayılı Kanunun BAM Cumhuriyet savcılarının yetkilerini düzenleyen 40 ve 41'inci maddelerinde tutuklunun salıverilmesine ilişkin bir yetki düzenlenmemiştir.

Bölge adliye mahkemelerinin tutuklama kararlarına karşı itiraz veya bireysel başvuru yoluna gidilir. İlk derece mahkemelerinin itiraz yoluna gidilebilen kararlarını bölge adliye mahkemeleri verdiğinde CMK m. 282/1 gereği yine itiraz yoluna gidilir. Bu nedenle bölge adliye mahkemelerinin verdiği tutuklama kararlarına karşı da itiraz kanun yoluna başvurulur. İtiraz, tutuklama kararını veren bölge adliye mahkemesi ilgili ceza dairesine kararın öğrenildiği günden itibaren yedi gün içinde yapılır. Daire itirazı yerinde görürse bu kararını düzeltir, aksi halde dosyayı en geç üç gün içinde itiraz mercine gönderir. Bu itirazları; kararını numara itibarıyla izleyen ceza dairesi; son numaralı daire söz konusu ise birinci ceza dairesi inceler. Bölge adliye mahkemelerinin tutuklama kararlarına karşı itiraz yoluna gidildiğinde, itiraz mercinin verdiği karar kesindir, herhangi bir kanun yoluna başvurulamaz.

Ancak bu kararlara karşı olağanüstü kanun yolu mahiyetinde olan CMK m. 308/A'daki bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığının itiraz etme yetkisi vardır.

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru yoluyla, ilk derece ve bölge adliye mahkemelerince verilen tutuklama kararlarında kişi güvenliği ve hürriyeti hakkının ihlal edilip edilmediğini denetlemektedir. AYM incelemesi sonucunda tutuklama kararının verilebilmesine ilişkin yasal şartların oluşmadığını tespit ederse, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için dosyayı ilgili mercie gönderir.

KAYNAKÇA

Aldemir H, *Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol*, (4. Baskı, Adalet 2020).

Artuç M, Elmas MT, *Ceza Muhakemesinde Duruşma Yönetimi ve İstinaf*, (1. Baskı, Adalet 2017).

Balcı M, “Tutukluluk Süreleri ve Temyiz Aşaması”, (2011) 85 (6), İstanbul Barosu Dergisi.

Balo YS, “Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen İstinafın Değerleri ve Bunların Sağlanabilirlik Koşulları”, (2016) 7, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi.

Baytaç AB, “Hükme Bağlı Tutukluluk”, (2018) 6 (2) Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi.

Birtek F, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, (1. Baskı, Adalet 2019).

Centel N, Zafer H, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (13. Baskı, Beta 2016).

Çınar AR, *Türk ve Alman Ceza Yargılama Hukukunda İstinaf*, (1. Baskı, Adalet 2010).

Çınar AR, *Ceza Yargılamasında Temyiz Yolu*, (1. Baskı, Adalet 2006).

Doğru O, Nalbant A, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, C. 1, (1. Baskı, Legal 2012).

Dönmez H, “CMK 102’deki Tutukluluk Süresiyle İlgili Değerlendirme”, (2010) 4, Ankara Barosu Dergisi.

Erdem MR, *Ceza Muhakemesinde Yeni Bir Denetim Muhakemesi Yolu Olarak İstinaf*, (1. Baskı, Seçkin 2010).

Erdem MR, Şentürk C, *Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları*, (1. Baskı, Seçkin 2018).

Gökçen A, Balcı M, Alşahin ME, Çakır K, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (5. Baskı, Adalet 2021).

Güngör D, Okuyucu Ergün G, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türk Hukukunda Azami Tutukluluk Sürelerinin Hesaplanmasına İlişkin Değerlendirmeler”, (2012) 4 Ankara Barosu Dergisi.

Harmon RA, “Why Arrest.” (2016) 115 (3) Michigan Law Review, HeinOnline.

İnan K, *Ceza Yargılamasında Yasa Yolları*, (1. Baskı, Seçkin 2006).

İnci ZÖ, *Bir Koruma Tedbiri Türü Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, (3. Baskı, Seçkin 2014).

Karakehya H, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, C. 2, (1. Baskı, Savaş 2015).

Karan U, *Kişi Özgürlüğü ve Güvenlik Hakkı, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme* (Edt. Sibel İnceoğlu), (1. Baskı, Avrupa Konseyi 2013).

Kaymaz S, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, (2. Baskı, Seçkin 2020).

Kaymaz S, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf Kanun Yoluna İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, (2016) 74 (1) İÜHFİM.

Kindhäuser UK, *Strafprozessrecht*, (2. Auflage, C.H. Beck 2015).

Koca M, Yıldız AK, Dursun S, Göktürk N, Talas S, Baytaç AB, Mahmutoglu S, İstinaf ve Bireysel Başvuru Türkiye Raporu, (Editör: Adem Sözüer), İstinaf Kanun Yolu ve Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu Konferansı, 2-3 Haziran 2017.

Korkut L, “Türkiye’de Tutukluluk Sürelerinin İnsan Hakları Boyutu: Hukuki Çerçeve ve Uygulama Üzerine Bir Değerlendirme”, (2014) 1, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.

Kunter N, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (9. Bası, İstanbul Üniversitesi 1989).

Kunter N, Yenisey F ve Nuhoğlu A, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, (18. Baskı, Beta 2010).

Meyer and Goßner, *Reform des Rechtsmittelsystems in Strafsachen* (StV 1997).

MünchKff G, Gatzweiler N, *Das Recht der Untersuchungshaft*, (2. Auflage, C. H. Beck 2002).

Öğütçü Ö, *Cezai ve Hukuki Boyutlarıyla Tutuklama*, (1. Baskı, Seçkin 2019).

Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (14. Baskı, Seçkin 2021).

Özen M, “Türk Ceza Muhakemesinde İstinaf”, (2016) 65 (4) AÜHFD.

Özen M, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama”, (2019) 34, Adalet Dergisi.

Öztürk B, Erdem MR, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, (12. Baskı, Seçkin 2008).

Öztürk B, Eker Kazancı B ve Soyer Güleç S, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*, (4. Baskı, Seçkin 2021).

Öztürk B, Tezcan D, Erdem MR, Gezer ÖS, Saygılar Kırıt YF, Özaydın Ö, Alan Akcan E, Tütüncü EE, Altınok Villem D, Tok MC, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, (15. Baskı, Seçkin 2021).

Parlar A, Sekmen O, *Ceza ve Hukuk Muhakemesinde İstinaf ve Temyiz*, (1. Baskı, Bilge 2016).

Roxin and Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, (27. Auflage, C. H. Beck 2012).

Schroeder and Verrel, *Strafprozessrecht*, (7. Auflage, C. H. Beck 2017).

Soyaslan D, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (1. Baskı, Yetkin 2014).

Şahin C, *Ceza Muhakemesi Hukuku Gazi Şerhi*, (1. Baskı, Seçkin 2005).

Şahin C ve Göktürk N, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, (12. Baskı, Seçkin 2021).

Şahin C ve Göktürk N, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, (11. Baskı, Seçkin 2021).

Tezcan D, Erdem MR ve Sancakdar O, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, (2. Baskı, Seçkin 2004).

Toroslu N ve Feyzioğlu M, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (13. Baskı, Savaş 2014).

Turhan F, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (1. Baskı, Asil 2006).

Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, *Ceza Muhakemesinde İstinaf El Kitabı*, Türkiye Cumhuriyetinde İstinaf Mahkemelerinin Kuruluşunun Desteklenmesi Projesi, (1. Baskı, Adalet 2007).

Ünsal C, *Ceza Muhakemesinde İstinaf*, (2. Baskı, Seçkin 2016).

Ünver Y ve Hakeri H, *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, (10. Baskı, Adalet 2015).

Yaşar O, *Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu*, C.3, (1. Baskı, Seçkin 2011).

Yenidünya C ve İçer Z, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (1. Baskı, Adalet 2016).

Yenisey F, İstinaf, (2000) 2, Adalet Dergisi.

Yenisey F ve Nuhoğlu A, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (9. Baskı, Seçkin 2021).

Yenisey F ve Oktar S, “İnsan Hakları Açısından Yakalama ve Tutuklama”, (2019) 21 (Özel sayı) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan.

Yıldız AK, “Tutuklama Kararlarına Karşı Başvuru ve Denetim Yolları”, (2015)
10 Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.

Yurtcan E, *Ceza Yargılaması Hukuku*, (13.Baskı, Seçkin 2016).

<http://mevzuat.tbmm.gov.tr>

<https://karararama.yargitay.gov.tr>

